

Thomas H. McGLASHAN, Christopher J. KEATS

Joanne

(Prevod 4. poglavja iz knjige istih avtorjev, *Schizophrenia: Treatment Process and Outcome*. Washington: American Psychiatric Press, 1989, str. 41 - 70. Prevedla Jasna Solarovič.)

Joanne je imela šestnajst let, ko so jo sprejeli v Chestnut Lodge. V terapiji je bila od svojega devetega leta, vendar je bila tokrat prvič v bolnišnici. Njeni simptomi v zadnjih dveh letih so bili debelost, prisilno hranjenje in preganjavice. Sprejeta je bila zaradi psihotičnih simptomov: jedla je neužitne snovi, imela je halucinacije, bila je socialno izolirana in izoblikovala je svoj lastni jezik in religijo.

Joanne je bila prvi otrok v židovski priseljeniški družini. Njen oče je bil kuloarski politik, mati pa poklicna umetnica in je prestala nekaj obdobjev depresij, zaradi katerih pa se ni zdravila. Nihče drug v družini ni nikoli imel duševne bolezni razen morda stric, ki je bil, poleg drugih svojih posebnosti, vegetarijanec.

Joannino rojstvo je potekalo brez zapletov. Med nosečnostjo in porodom ni bilo posebnosti, kakor tudi ne pri dojenju. Joanne je zgodaj shodila in spregovorila. Bila je zelo priden otrok, ki ni nikoli jokala. Edina izstopajoča težava je bilo njeno močenje postelje. Posebno oče jo je zaradi tega karal. Joanne se je spominjala, kako je govoril: »V tej hiši ne potrebujemo nikakršnega smrdljivca, ki moči hlače.«

Ko je imela Joanne tri leta, je njena mati rodila mrtvega sina. Joanne je čutila, da izvirajo problemi v njenem odnosu z očetom iz njegove zamere, ker ni imel sina. Očetove jeze se je spominjala kot izredno strašljive. Nekoč je oče v času Hitlerjevega vdora na Češkoslovaško sedel za mizo in besnel, ker je Hitler Združene narode in Čeha »zabodel v hrbet«. Joanne je razumela le, da se je oče jezil zaradi nekega »vbdoda v hrbet«, in je mislila, da so Čehi (Czechs) kvadratki (checks) na prtu kuhinjske mize. Kasneje se je spomin na ta dogodek pomešal z očetovimi svarili pred posiljevalci in tako je Joanne mislila, da je »vbdod v hrbet« nekaj, kar pride od človeka v temni ulici in je nekako povezano s Čehi.

Kasneje je Joanne izvedela, da sta starša po porodu mrtvega otroka za dva tedna odpotovala, da bi si njena mati opomogla. Joanne so povedali, da je v tem času ležala v svoji zibelki, bila otrpla od apatije in da je odklanjala skoraj vso hrano. Bežno se je spominjala, da se je tedaj zgodilo nekaj groznega. Ko se je mama vrnila, jo je pozdravila s strahovitim kričanjem. Poleg tega pa je takrat umrl njen ded po očetovi strani in oče je za šest mesecev odšel v Evropo, da bi uredil zapuščinske zadeve. Joannin strah pred tem, da bi jo zapustili, se je nadaljeval in je imel pomembno vlogo v transferju do njenega terapevta v Chestnut Lodgeu.

V njenem zgodnjem otroštvu so jih pogosto obiskovali mamini starši, kakor tudi Joannina teta, stric in dve sestrični po mamini strani. Ded je od vsakogar zahteval popolnost in je pristransko primerjal Joannino mater s teto. Sestrični, ki sta bili malce starejši od Joanne, pa sta postali njeni dobri prijateljici in sta tako skupaj s teto prispevali k Joanninim dobrim izkušnjam, ki so pripomogle k njeni končni ozdravitvi.

Ko je imela Joanne pet let, se je rodila njena sestra Betsy. Joanne je čutila, da ji je odvzela vso pozornost staršev. Ko je bila enkrat sama z dojenčkom v otroški sobi je nenadoma impul-

zivno vzdignila Betsy z namenom, da bi jo vrgla skozi okno. Nekaj trenutkov se je bojevala s tem impulzom, nato pa je položila Betsy nazaj v zibelko. Mater, ki je slišala dojenčkov jok, je skrbelo le za najmlajšo hčer. Joanne pa je seveda čutila, da je bila ona tista, ki je potrebovala pomoč, saj je pravkar doživela morilski impulz, ki ga je, le z božjo pomočjo, v zadnjem trenutku premagala.

Ob neki drugi priložnosti je Joanne videla, kako se Betsy hrani iz materinih prsi. Še nikoli prej ni videla ali slišala o tem. Prestrašena je zaklicala očetu: »Betsy požira mamico!« Oče je, ne meneč se za njeno stisko, odvrnil: »Rekel sem ti, da ne hodi v tisto sobo. Kdo ti je dovolil vstopiti?«

Navsezadnje so ugotovili, da je vzrok za Joannino močenje postelje v telesni hibi, abnormalni sečevodni odprtini. Joanne ni nikoli odpustila staršem, da so jo karali še tudi potem, ko je bilo jasno, da sama ne more zadržati urina. Poleg tega pa je morala prestati cistoskopijo in dve operaciji, s katerima bi se še lahko sprijaznila, če je ne bi prevarali. Dejali so ji, da bodo operirali njeno punčko in ne nje same. Joanne ni vedela, ali je bilo huje to, da so jo prevarali, ali pa to, da so odrasli res mislili, da je tako neumna, da jim bo verjela. Nekaj let zatem je razvila vohalne halucinacije, tako da ji je vsakokrat, ko so stvari šle »narobe«, vse smrdelo po etru.

V starosti med šestim in devetim letom so Joanne poslali na taborjenje, kljub temu da se je zelo upirala. Ni se igrala z drugimi otroki in vedno, kadar je bila zdoma, se je vsega bala. V tem primeru je imela razlog za svoj strah, saj je bilo na taboru veliko antisemitizma. Joanne tega ni povedala staršem, ker se je bala, da ji ne bodo verjeli. Prestajala je te muke, dokler ni njen stric poslal tja svojih otrok in spoznal, kako močna je bila diskriminacija. Odtlej tudi Joanne ni bilo treba več hoditi.

Očitno je bila med Joanne in njenimi starši slaba komunikacija. Kljub navidezni bližini z materjo, s katero je imela na nekaterih področjih zaupen predadolescentni odnos, ji ni nikoli mogla zaupati svojih resničnih problemov. Kadarkoli se je nad čim pritožila, so ji starši dejali, da je kriva sama. Sčasoma se jim je prenehala zaupati.

Pri devetih letih se je Joanne z družino preselila iz Albanyja v Syracuse, kjer so nato živeli z njenim stricem, teto in sestričnima. V splošnem je bilo to zanjo srečno obdobje, ker je imela teto in sestrični rada. Vendar pa se je pričela rediti. Govorila si je: »Nihče ne bo hotel pogledati takšnega dekleta.« Ko se je pogledala v ogledalo, je v njem videla dve osebi, ki ju je poimenovala »ta« in »ona«. Le s težavo je doživljala ti dve osebi kot eno. Ni mislila le, da ima debelo in grdo telo, pač pa tudi, da je grda v duhu, ker se je počutila zlobno. Rekla je, da ni hotela biti zlobna, a je »kar prišlo iz nje«.

Hrana je igrala pomembno vlogo. Njena mati je bila vedno zaskrbljena glede Joanninega prehranjevanja, ker je imela sama težave s težo. Joanne ni nikoli dovolila, da bi jedla, kar je hotela. Pred devetim letom je občasno še dobila prepovedane jedi, na primer čokoladni puding, kasneje pa je bilo vse pod ključem. Nato je Joanne pričela jesti stvari, kakršna je bil nepripravljen žele ali surova hrana.

Joanne je postajala vse bolj nemirna. Oklepala se je, bila je nesrečna, zaskrbljena, pogosto v solzah in odvisna. Bilo jo je strah lotiti se česar koli novega. Grizla si je nohte, sesala palec, si vrtala po nosu, šklepetala z zobmi in se pritoževala nad nejasnim vidom. Imela je stalno potrebo po pohvalah in naklonjenosti. Bila je odvisna od svoje matere in ji zavidala njen umetniški talent. Bila je tako ljubosumna, da je oče celo predlagal svoji ženi, naj opusti slikarstvo.

Joanne se je v vseh razredih osnovne šole težko prilagajala, čeprav je imela besedni zaklad in spretnost izražanja, kakršne ni pogosto videti pri odraslih. Kadar je pokazala katerega izmed svojih precejšnjih talentov, recitirala svoje ali tuje pesmi ali pokazala svoje slike, je imela občutek, da se ji učitelji in sošolci posmehujejo.

Pri izbiri prijateljev je bila izbirčna in si je pogosto izbirala žrtve, pripadnike manjšin ali ljudi s telesnimi hibami. Pravzaprav ji je bila ljubša družba odraslih. O svojih vrstnikih je Joanne

dejala: »Mar moram uporabljati popačenke, da bi se razumela z njimi?«

Čeprav Joannina starša nista videla v njenem vedenju ničesar, za kar bi se jima zdelo, da potrebuje psihiatrično pomoč, so šolske oblasti menile drugače. Psihološko testiranje je pokazalo, da ima Joanne nadpovprečne intelektualne sposobnosti. V poročilu je pisalo, da je Joanne »bistra« in ima odličen spomin, vendar pa njeni dosežki niso sorazmerni z njenimi sposobnostmi, ker ni zmožna konstruktivne organizacije svojega mišljenja. Pisalo je, da je večina njene originalnosti prisiljena in izumetničene ter predstavlja njeno naprezanje po drugačnosti. Joanne ni bila kreativna v smislu, da bi ustvarjala iz lastne domišljije, pač pa je bila zgolj navdušena opazovalka nenavadnih plati resničnosti. Dejali so, da je čustveno nezrela, z notranjim življenjem, ki je pod vplivom močnih instinktivnih gonov, ki so se izražali v agresivnih, zelo tekmovalnih dejavnostih. Svoje čustvene odzive je potlačevala, projicirala ali zanikala. Zlahka so jo vznemirile čustveno nabite situacije, pri čemer se je proti izgubi razumske kontrole borila s stopnjevanjem obsesivnih obrambnih mehanizmov. Kadar pa je svoja čustva izražala, je bilo to v egocentrični obliki, spremljano z močno tesnobo. Priporočili so terapijo, da bi odpravila osnovno negotovost in občutek neuspešnosti, ki sta bila osnovna vzroka Joannine obrambne agresivnosti in ambicioznosti.

Joanne se je šest mesecev srečevala z dr. Sorensonovo. Terapija se je prekinila, ko je Joanne vprašala svojo mater, ali je ona, Joanne, prestopnica. Njena mati je menila, da je bolje, da prekine s terapijo, kot pa, da tako misli.

Joanne se je vse bolj umikala v svojo sobo. Njen oče je odpiral vrata, da bi jo zalezoval. Da bi mu preprečila branje svojih pesmi, je Joanne ustvarila svoj lastni jezik. Imenovala ga je »irijanščina«. Izviral je iz španščine, francoščine, angleščine in ruščine in Joanne ga je tekoče govorila. Ko je njen oče prebral nekaj v irijanščini, a v angleških črkah, je napravila nov korak in izumila za svojo pisavo simbole, podobne kitajskim in japonskim. Ustvarila je tudi lastno religijo z bogovi, boginjami in sedmimi svetovi. Za vsakogar, ki ga je poznala, je menila, da živi v katerem od teh svetov. Ni bilo jasno, ali so ljudje lahko potovali med temi svetovi in ali so se ljudje iz različnih svetov lahko med seboj razumeli.

Ko je imela Joanne dvanajst let, se je njena družina preselila nazaj v Albany. To je pomenilo ločitev od njene ljubljene tete in sestričen. Mati je hotela hčerki presenetiti in jima je uredila ljubko sobo v roza in modri barvi. Menila je, da sta to najlepši barvi za mladi dekleti. Kasneje je v terapiji Joanne dejala: »Sovražila sem modro barvo, a nisem mogla storiti ničesar. Mati je vse uredila in bila je prepričana, da je napravila nekaj lepega za naju in tako sva se morali s sobo sprijazniti.«

Joanne je začela na različne načine sproščati svojo tesnobo. Kupovala je sladkarije, se zatekla v polmračno dnevno sobo in se nažirala z njimi. Umikala se je globoko vase, kjer je ni mogel nihče motiti. Pogosto so ji njene želodčne bolečine popeljale misli stran od psiholoških stisk, ali pa je šla v trans. Mnogokrat se je pritoževala nad bolečinami v trebuhu, zato so jo peljali k številnim internistom, ki pa so dejali, da gre zgolj za njeno domišljijo.

Zaradi povečane teže so ji določili osnovno stopnjo metabolizma. Predpisali so ji zdravila za ščitnico (vrsta ni znana), ki pa niso imela učinka.

Joanne so prepisali na posebno šolo za umetniško nadarjene otroke, kjer pa se je še slabše prilagodila kakor v prejšnjih šolah. Dotlej je vedno dobivala dobre ocene pri angleščini in zgodovini, čeprav so jo ocenili za »prezgodaj zrelo«. Na posebni šoli pa ni mogla delati, ves svoj čas je sanjari. Dobivala je slabe ocene v vedenju, ker je kritizirala učitelje in bila ljubosumna do drugih otrok. Njen neuspeh v novi šoli je bil eden izmed vzrokov, da so starši zanj opet poiskali psihiatrično pomoč.

Srečala se je z dr. Remingtonom, ki je v svojem pismu Chestnut Lodgeu zapisal, da se je Joanne zdela prijazna in komunikativna, vendar je bila prestrašena in depresivna. Med njenim rezultatom na verbalnem inteligenčnem testu (131) in inteligenčnem testu splošne sposobnosti

(111) je bil razpon dvajsetih točk. Njen rezultat na celotnem IQ testu je bil 123 točk. Toliko točk je dosegla navkljub resnim psihološkim motnjam. Imela je nočne more o smrtih, umorih, napadih, nesrečah, spolnih napadih, operacijah in iznakaženjih. Poročala je o občutkih depersonalizacije in derealizacije. Občasno je bila dezorientirana. Imela je vidne, slušne, tipne in vohalne halucinacije, obdobja bulimije in druge gastrointestinalne simptome. Kljub vsemu temu pa je Joanne nosila masko veselosti in le redki so opazili njene probleme. Ko ni več uspevala v šoli in pri glasbi, se je zatekla k pisanju poezije, petju in igranju klavirja v samoti.

Vendarle pa je Joanne po besedah dr. Remingtona z njim ohranjala zelo dober stik. Prišlo je do napredka v njeni socialni prilagojenosti, vendar pa še vedno ni imela nikakršnega nadzora nad pretirano ješčnostjo in napadi trebušnih bolečin. V trenutkih divje panike si je Joanne večkrat neuspešno poskušala prerezati zapestja. Fantazirala je tudi o tem, da bi se porezala po telesu. Čeprav je Joanne del poletja preživela sama v gorski koči, kjer se je počutila prijetno ter bila manj vznemirjena, je šola ostajala resna grožnja in dr. Remington je ob pogledu na celotno situacijo zaključil, da Joanne potrebuje zdravljenje v ustanovi. Menil je, da gre v splošnem za shizofrenski proces. Postavil pa je ugodno prognozo zaradi Joanninih številnih ustvarjalnih sposobnosti.

Tako se je družina nazadnje odločila, da pošlje Joanne v bolnišnico in prišla je v Chestnut Lodge. Bila je visoka, toda s devetdesetimi kilogrami pretežka. Imela je dolge, nepočesane svetle lase, pogrizene nohte in neumite zobe. Ni prenesla, da so ljudje hodili za njo po cesti, in se je morala ustaviti, da so jo prehiteli, preden je nadaljevala. Kadarkoli se je njena tesnoba povečala, se je pogosto opekla s cigaretami in si vlekla kožo z različnih delov telesa, največkrat s pet. Kljub temu pa je vzpostavila v bolnišnici razmeroma dobre stike. Čeprav je imela lastni jezik, je lahko brez motenj v mišljenju govorila s terapevtko in drugimi skrbniki v normalni angleščini.

K ocenitvi Joanne ob njenem sprejemu je sodilo tudi srečanje z dr. Burdette, strokovnjakinjo za zdravljenje debelosti in prehranjevalnih motenj. Dr. Burdette je zaključila, da Joanne uporablja hrano za preprečitev panike. Menila je, da ima zanjo hrana simbolni, magični pomen, kar je pojasnjevalo, zakaj je jedla tudi neužitne predmete, med katerimi so bile tedaj karte za kino, vogali programskih listov za koncerte in majhne količine vrvice. Dr. Burdette je dejala, da je pri pacientih s prekomerno težo stalno pritoževanje, da nikoli ne dobijo dovolj hrane, običajno, in ga lahko razumemo kot pritoževanje nad tem, da nikoli ne dobijo dovolj ljubezni. V Joanninem primeru je dr. Burdette opazila, da se je njen oče zelo malo vključeval v njeno vzgojo, z materjo pa je bila Joanne v tesnem odnosu, vendar do nje izredno tekmovalna. Dr. Burdette je menila, da je Joanne morala izražati svojo individualnost v razvijanju svojih umetniških darov, a se pri tem hkrati izogibati neposrednega tekmovanja s svojo materjo. Pri Joanne je bilo opazno izmenjevanje samoponiževanja z grandioznostjo, kar je po mnenju dr. Burdette značilno za paciente s prekomerno težo. Njena potreba po tem, da je v nečem izjemno nadarjena, je izvirala iz potrebe, da kompenzira svojo veliko hibo t.j. občutek, da je grda. Dr. Burdette je vedela, da Joanne enači debelo z grdim in umazanim. Potrebovala je pogum, da se je okopala ali pogledala v ogledalo, kajti tedaj svoje grdosti pred seboj ni mogla skriti. Družbe ni prenesla, saj je pričakovala, da jo bodo drugi sovražili in prezirali. Prepričana v lastno notranjo ničvrednost, je sčasoma pričela verjeti, da je ne bi nihče maral, čeprav bi shujšala.

Dr. Burdette je predlagala, naj Joannine prehranjevalne navade ne postanejo središče boja med njo in osebjem. Dejala je, da predstavlja pacientova zmožnost, da shujša, ali da o tem sanjari, pomemben »potencial moči« pri pacientih s prekomerno težo. Svetovala je, naj Joanne dovolijo, da sama odreja količino hrane, ki jo poje, in tako ugodijo njeni potrebi po tem, da ima nadzor na tem skrajno osebem področju.

Drugi del ocenitve ob sprejemu je bilo ponovno psihološko testiranje. Tokrat je bil celotni rezultat IQ testa 119 točk. Kakor pri prejšnjem testiranju je dosegla boljši rezultat na verbalnem delu testa. Kljub visokim verbalnim sposobnostim pa Joanne idej, ki si jih je zamislila, ni mogla tudi nemoteno izvršiti. V nekem zapletenem načrtu kock je, na primer, narisala imaginarne črte,

da bi določila, kje naj bi potekala ločnica med kockami. Po tem zelo dobrem začetku, ko je res inteligentno pristopila k problemu, se je njeno nadaljnje reševanje tako upočasnilo, da je njen rezultat upadel do povprečja. V Joannini splošni razgledanosti so bile na nekaterih področjih osupljive luknje, na drugih pa je bilo njeno znanje zelo sofisticirano. Mislila je, na primer, da ima en dekagram pet gramov in ni vedela, kateri dan v februarju je rojstni datum Georgea Washingtona.

Na Benderjevem vidno-motoričnem geštalt testu je Joanne postavila vse like v napačnem zaporedju. Karto, na kateri so bili posnetki originalnih risb, je zavrtela za 90 stopinj in jih prerisala v tej novi smeri ter s tem pokazala svojo potrebo po tem, da počne stvari po svoje. Njeni liki so prikazovali konflikt med ekspanzivnimi in omejujocimi težnjami, kakor da Joanne ne bi vedela, ali je agresivna in impulzivna ali pa prestrašena in umaknjena vase.

Na Rorschachovem testu Joanne ni zmogla zaobjeti širšega, celostnega pogleda, pač pa je svojo pozornost usmerjala na majhne podrobnosti. Logičnega zaporedja ni upoštevala, kakor da bi bile njene osebne potrebe tako močne, da se je morala izogniti običajnim sistematičnim načinom mišljenja. Ni se več zavedala, da interpretira tintne packe in je o njih govorila, kakor da bi resnično bile nekaj, kar mora razkriti. Ta zamenjava je kazala na izgubo zmožnosti razlikovanja med resničnostjo in fantazijo. Med njenimi obrambami pred tesnobo sta bili intelektualizacija in norčevanje. To, da si je žvižgala, je bil znak napetosti. Med njenimi odgovori sta se pogosto pojavljali besedi »vdova« in »umor«. Joanne se je identificirala z »divjimi svinjami, pripravljenimi, da pljunejo, z nogami, zvezanimi skupaj« in z »ranjeno, divjo svinjo ženskega spola«. Bilo je razvidno, da se je bojevala s strahom pred nasiljem in z nezavednimi morilskimi nagoni. Falične oblike so se ji zdele grde in so jo vznemirjale. O eni izmed njih je dejala: »To je piškur s kapuco, stvar, ki pleni ribe in je nazadnje naprava za izsrkavanje krvi iz ribjega želodca«. Po drugi strani pa se ji je zdel »vodnjak z belo peno« (ki ga pogosto interpretirajo kot falični simbol) »najlepša stvar na testu«. To je zelo jasno kazalo na ambivalenco do moških. Vsi strašljivi, agresivni, zlobni ali zoprni liki so bili moškega spola, medtem ko so bili vsi ženski liki trpeči ali pa nevtralni. Joannino čustveno življenje je bilo močno prežeto z nasiljem. Lahko pa je bila tudi mehkejša, bolj prilagodljiva in odzivna. Močni represivni procesi so omejevali njeno kreativnost, zmožnost sintetiziranja in povezovanja z drugimi, a vendar je bila Joanne živahna, z veliko domišljije in zanosa, kar je vse kazalo na ugodno prognozo.

V Joanninem govoru so se le redko pokazale motnje mišljenja. Izražala se je povezano in logično, četudi so bile njene ideje nekoliko posebne. Kot odziv na neko tintno packo je Joanne, na primer, dejala: »Prijetna gospa, ki bere svojemu dojenčku. Na drugi strani ni gospa z dojenčkom, pač pa vdova s svojo krono - s svojo tančico.« Na dodatno spraševanje je Joanne odgovorila: »Tukaj dojenčka ni več, ona ima črno tančico in zato je vdova. A četudi bi bila tančica bela, bi še vedno bila vdova, rekla bi pač, da je kitajska vdova.«

Vsebina Joanninih odgovorov na mozaičnem testu je bila konkretna, a hkrati tudi polna simbolizma. Iz vidika urejenosti besedil njeni prispevki niso imeli trdne zgradbe. Le prvi je bil bilateralno simetričen. Ostali niso težili k simetriji, pač pa se je prej zdelo, da so sledili toku Joanninih asociacij. Bolj ko se je Joanne pri ustvarjanju simbolov, ki so imeli zanjo osebni pomen, »prepustila«, manj strnjena je bila njihova celotna oblika. Zdelo se je, da je lahko ali urejevala in strnjevala ali pa ustvarjala čustveno pomembno gradivo, obojega hkrati pa ni zmogla. Pri ustvarjanju vzorcev je Joanne uporabljala vse oblike in barve ter s tem pokazala, da se njeno čustveno in intelektualno doživljanje ni tako zožilo, kot se pri mnogih kroničnih pacientih.

Psihologinja, ki je izvajala test, je dejala, da potek Joanninega testiranja kaže precej jasne znake shizofrenske motnje s paranoidnimi nagnjenji. Nadaljevala pa je, da psihotični znaki še niso prodrli na vsa področja in je predvidevala, da obstajajo še dokaj velika območja normalnega delovanja.

Na teh izhodiščih se je pričela terapija. Njen potek so na konferencah spremljali štiri leta. Terapevtka, dr. Frieda Fromm-Reichmann je v času terapije zabeležila mnogo vsakodnevnih

sprememb, kakor tudi veliko lastnih razmišljanj. Njen prvi cilj je bil, da Joanne razbremeni začetne previdnosti in ji hkrati dovoli izraziti dvome ter pokaže, da terapevt ni podoben Bogu, pač pa, nasprotno, zmotljiv, človeški. Lahko se zmoti, a je odprt za kritike. Prvobitnega pomena pri zdravljenju osebe, kakršna je bila Joanne, je bilo vzpostavljanje ustreznega odnosa. Ni šlo za to, da je bila dr. Fromm-Reichmann toliko boljša od ostalih, pač pa za to, da bi Joanne morda lahko razumela, in četudi je ni, jo je Joanne lahko popravila.

Figure 5 Frieda Fromm-Reichmann in the 1930s

carantics.com/chestnutlodge — fromm-reichmann house

Slika: Frieda Fromm Reichmann v tridesetih letih prejšnjega stoletja in njena hiša v okviru psihiatrične bolnice Chestnut Lodge, kjer se je srečevala z Joanne.

Dr. Fromm-Reichmann se je predano posvetila temu, da je Joanne dovolila spreminjanje v njenem lastnem tempu. Konkretnije, od Joanne ni zahtevala, naj se odpove svojim slabo prilagodljivim obrambnim mehanizmom, dokler ne bi razvila boljših odzivov, ki bi jih nadomestili. Glede telesne teže je dr. Fromm-Reichmann ostalim članom terapevtskega tima rekla: »Pomagalo bi, če bi shujšala, a močno dvomim v metode, s katerimi naj bi jo pripravili do hujšanja, razen če bi to sama resnično hotela. To je možno, ker zaradi svoje podobe trpi, vendar po drugi strani potrebuje, da je takšna, kot je.«

Sprva se je zdelo, da je Joanne vesela razumevanja, ki ji ga kaže terapevtka. Da je niso vedno le kritizirali, je bila zanjo nova izkušnja. Prišla je v terapevtkino pisarno in postopala naokoli ter kadila pipo.

Tako je bilo mesec dni, nato pa je prišlo do napetosti. Sestra z oddelka je namreč pričela klicati dr. Fromm-Reichmannovo, da bi jo vprašala, ali ima Joanne tisti dan srečanje z njo in ob kateri uri. Dr. Fromm-Reichmann je vprašala Joanne, čemu si sama ni mogla zapomniti, kdaj imata srečanja. Joanne ni bilo všeč, da jo je zasliševala. Rekla je, da to dokazuje, da je dr. Fromm-Reichmann prav tako zahtevna kakor vsi ostali. Joanne ni več kadila pipe in se ni več tako udobno počutila. Postala je bolj zadržana.

Dr. Fromm-Reichmann je Joanne naročila, naj si zapisuje pomembne dogodke v svojem vsakdanjem življenju, saj je imela težave pri urejanju le-teh. Joanne se je strinjala, a je bila videti potlačena, ko je odhajala. Ko jo je naslednjega dne dr. Fromm-Reichmann vprašala, ali je delala na nalogi, ji je Joanne odgovorila, da ni, in ji razložila, da jo je to spomnilo na njenega šolskega

ravnateljja, ki je vztrajal, da mora delati naloge, in kako obupno se je počutila, ko jih zaradi preobremenjenosti ni mogla narediti.

»Zakaj vruga pa mi nisi tega povedala?« je vprašala dr. Fromm-Reichmann.

»Bala sem se, da boste jezni.«

»Motiš se in ti to veš,« je rekla dr. Fromm-Reichmann.

»Toda takšni so ljudje,« je dejala Joanne.

Dr. Fromm-Reichmann ji je povedala, da se moti in da je v resnici več takšnih ljudi kakršna je sama, kakor pa tistih drugih.

»Ne verjamem,« je rekla Joanne.

»To je ena najinih nalog, da se namreč prek dela z mano tega naučiš,« je dejala dr. Fromm-Reichmann.

Da bi Joanne pokazala, da so ljudje lahko tudi drugačni, se je dr. Fromm-Reichmann izražala brez običajne sladkosti, ki jo je uporabljala Joannina mati, da je premostila nasprotja. Dr. Fromm-Reichmann je pokazala, da so ljudje lahko povsem spontani, ne da bi imeli izbruhe besa, kakršne je imel Joannin oče, in povsem prijazni tudi brez sladkobnosti njene matere.

Dr. Fromm-Reichmann je prav tako aktivno podpirala Joannino zamero staršem, ker so jo prevarali v času, ko je morala na operacijo (ko so ji rekli, da bo operirana njena punčka in ne ona) in zaradi njihovega nerazumevanja njenih bojov z morilskimi nagoni do svoje sestre ter njihove neobveščenosti o antisemitizmu na taboru. Joanne je dejala, da očetu zameri tudi to, da jo je obravnaval kot lastnino, saj hčera na primer ni nikoli pustil samih v njenih sobah. Dr. Fromm-Reichmann je večkrat igrivo prevzela vlogo njenega očeta, kako po celi hiši lovi svoje otroke in kliče Joanne ali njeno sestro, naj mu najprej prineseta copate, nato časopis in nazadnje še nekaj iz zmrzovalnika. Posledica tega je bilo, da ni Joannino zanimanje nikoli uplahnilo. Dr. Fromm-Reichmannina metoda aktivnega posredovanja je omejila Joannino težnjo po tem, da se sprašuje, se nosi visoko in intelektualizira. Vse bolj je pričela govoriti o tem, kako se v resnici počuti.

Vendar pa se je Joanne še vedno oklepala svojih ostalih obramb: svoje osame, trebušnih bolečin in transov. Bala se je, da ji bo dr. Fromm-Reichmann skušala te odvzeti.

»Da,« je rekla dr. Fromm-Reichmann, »upam, da bom slej ali prej to storila, ampak ne, preden ti ne boš pripravljena. Tedaj ne bo šlo za to, da jih bom jaz odvzela, pač pa jih ti ne boš več potrebovala in jih boš zato pripravljena opustiti. Nihče ti jih ne more odvzeti, dokler nisi sama sposobna živeti brez njih.« Joanne se je z olajšanjem nasmehnila.

Dr. Fromm-Reichmannovi je zaupala več o svojem intimnem svetu, o irijanskih bogovih in o območjih, kjer so živeli. Dr. Fromm-Reichmann je interpretirala Joannin umik v ta fantazijski svet kot odsev njene potrebe po intimnosti, prisluhnila pa je tudi vsebini kot metaforičnemu izrazu Joanninega razmišljanja o sodobnih, vsakodnevnih vprašanjih. Včasih je to uporabila v svoje namene. Nekoč ji je, na primer, Joanne pripovedovala, kako zmedeno se počuti, in ji rekla, naj je o tem ne sprašuje, ker je to še poslabšalo zadeve.

»Včeraj sem bila od dveh do štirih zmedena in danes sem spet,« je rekla

Joanne. Nazadnje ji je dr. Fromm-Reichmann svetovala, naj vpraša Antilobio, vrhovnega irijanskega boga, ali bi dovolil, da dr. Fromm-Reichmann izve za skrivnostni vzrok te zmedenosti.

»Nihče mi še nikoli ni rekel kaj takega,« je dejala Joanne. »Poskušala bom, a bom potrebovala veliko koncentracije.«

Pri naslednjem srečanju je Joanne rekla: »Poskušala sem. Bilo je zelo težko. Motili so me drugi pacienti, ko so vstopali v sobo ali pa me je obremenjeval vbod v hrbet ali vonj po etru, a nazadnje mi je uspelo in Antilobia je rekel: »No, čeprav se zdi, da je dr. Fromm-Reichmannova v redu in prihaja iz šestega sveta, to ni mogoče.« »Zakaj ne?« sem vprašala. »Ker nihče ne more deliti izkušnje nekoga drugega!«

»Seveda ne,« je rekla dr. Fromm-Reichmann. »Mislim, da ima povsem prav, oziroma ti, ki z njim govoriš, imaš povsem prav. Toda jaz želim intenzivno sodelovati pri tvojem doživljanju in

izkušnjah, medtem ko to doživljanje in izkušnje opazujem, in se jim želim približati kolikor le morem, tako da bi ti jih pomagala razumeti.«

Zdelo se je, da je Joanne zopet odleglo.

Dr. Fromm-Reichmann je tako lahko vstopila v Joanninin fantazijski svet in ga dosledno ustrezno povezovala z resničnostjo. Joanne je, na primer, dejala, da je njen oče toliko govoril o posilstvu, da ni prav nič čudno, da je zdaj sama smrtno prestrašena. Dr. Fromm-Reichmann je odvrnila, da očetove predstave o posilstvu niso bile realistične; do posilstev je res prihajalo, a približno milijonkrat manj pogosto, kakor jo je o tem prepričeval oče.

»Mimogrede,« je dr. Fromm-Reichmann dodala, »ti to že veš, ne da bi ti jaz o tem pravila.«

»Le kako to vem?« je vprašala Joanne. »Kadarkoli hodim po temi, sem prepričana, da mi nekdo sledi, in o tem sem toliko bolj prepričana, ker v trenutku, ko pospešim korak, to stori tudi on, in ko hojo upočasnim, prične tudi on hoditi počasneje.«

Dr. Fromm-Reichmann je vztrajala, da Joanne ve, da je njen strah deloma izkrivljanje resničnosti, in je Joanne nazadnje prepričala, da se je strinjala.

V prvem letu terapije je Joanne pripovedavala dr. Fromm-Reichmannovi o razburljivem dogodku na bolnišničnem oddelku. Prišlo je do pretepa, v katerem so bolnice trgale blazine in raztresle perje po vsej dnevni sobi. Joanne se je borila z gospodično G., gospodična M. pa se je podila skozi perje.

»Vsaj enkrat sem bila destruktivna, medtem ko vsi hočejo, da sem kreativna,« je rekla Joanne. »Vsaj enkrat sem resnično delila izkušnjo s še dvema človekoma, destruktivnost z gospodično G. in perje z gospodično M. Vem, da je bilo grozno in da me bodo zdaj sovražili. Tega ne bi smela storiti, a sem zlobna, grda, debela, ušiva spaka in zdaj je vse končano.« Joanne je pričela jokati. »Tako dolgo že nisem jokala. Potočila sem le kako solzo ali pa jokala navznoter. Malo pa pomaga. Imate robček?«

Dr. Fromm-Reichmann je želela dati Joanne občutek, da bi morala primerno pomoč in pozornost dobiti nemudoma, in ji je zato rekla: »Res sem trapa, da ti nisem že prej ponudila robčka, morala bi vedeti, da ga potrebuješ.«

»Mislim,« je rekla Joanne, »da sem sinoči storila tisto (pretep), ker...«

»Mislim, da ne veš, zakaj« jo je prekinila dr. Fromm-Reichmann. »Povedala si mi že, da je v tebi »nekaj«, kar te žene v dejanja. Menim, da je bilo tokrat krivo to »nekaj« in ne smeš verjeti, da si to storila ti sama.«

Joanne se je strinjala, da glede svojih impulzivnih dejanj ne more storiti ničesar, dokler ne bo razumela, kaj je tisto »nekaj«, kar se skriva za njimi. Dr. Fromm-Reichmann je v njej spodbujala predvsem razvijanje sposobnosti samoopazovanja. Kasneje je menila, da je Joanne zdaj pripravljena razumeti, da se s svojo impulzivnostjo poskuša ubraniti anksioznosti. Dr. Fromm-Reichmann ni uporabila besede »anksioznost«, ker bi bila preveč abstraktna. Namesto tega ji je rekla, da je vzrok mnogih njenih dejanj strah; Joanne se je bala mnogih stvari, a so ji njena impulzivna dejanja preprečevala, da bi se tega zavedala.

Dr. Fromm-Reichmann je opazila povezavo med Joannino anksioznostjo zaradi svojega dopusta in Joanninimi impulzivnimi dejanji, saj so se ta pojavila istega dne, ko jo je dr. Fromm-Reichmann obvestila o svojih načrtih. Priložnost, da je to omenila v pogovoru, je dr. Fromm-Reichmann dobila, ko se je Joanne pritoževala nad tem, da jo je pred prihodom v Chestnut Lodge zapustil njen terapevt, dr. Remington.

»Saj veš, da te ni zapustil,« je rekla dr. Fromm-Reichmann. »S tvojo materjo in z njim ste se skupaj odločili, da bi bila glede na tvoje stanje pametnejša hospitalizacija.«

»Ampak bala sem se, da me boste tudi vi zapustili. Zdaj pa odhajate na dopust.« To je bila konkretna anksioznost, ki jo je Joanne odvrnila z impulzivnim vedenjem t.j. trganjem blazin na oddelku. Joanne je čutila, da »jo to čaka«, da se zapuščenosti ne more izogniti, ker je tako ničvredno bitje.

Znak Antilobiove prepovedi, da bi Joanne govorila z dr. Fromm-Reichmannovo, je bil »vonj po etru«. Sprva si dr. Fromm-Reichmann ni predstavljala, kaj naj bi vonj po etru pomenil, a je to postalo jasno kasneje, spet v povezavi z dopustom dr. Fromm-Reichmannove. Dr. Fromm-Reichmann je med božičnimi počitnicami odpotovala, povedala pa je Joanne, da bo za Božič v bolnišnici in bi jo takrat rada videla, saj je vedela, da je to čas v letu, ko je težko vsakemu pacientu, Joanne pa še posebno.

»Tam je visok moški s pištolo na eter,« je rekla Joanne.

»Kdo je to?« jo je vprašala dr. Fromm-Reichmann.

Razkrilo se je, da je bil »moški s pištolo na eter« anesteziist pri Joannini operaciji sečevoda. Ideja o »moškem s pištolo na eter« je zdaj predstavljala prevaro, ki je bila deležna, ko so ji dejali, da bo operirana njena punčka, in ne ona. Joanne je menila, da jo hoče dr. Fromm-Reichmann podobno prevarati, ko ji ponuja obisk za Božič.

Joanne je bila vedno pozorna na prevare, posebno pa v svojem odnosu z materjo. V Joanninem uradnem mitu je bila njena mati zelo razumevajoča, polna ljubezni in je počela le tisto, s čimer se je Joanne strinjala. Joanne je vedela, da je njena mati lahko tudi nesočustvujoča, posebno, če je bila prizadeta njena nečimrnost. Vendar pa si Joanne na neki drugi ravni ni mogla privoščiti, da bi si to priznala. Ni si upala videti materinih slabosti, saj je morala ob pritiskih v šoli in brez tesnih prijateljev materino podporo obdržati za vsako ceno. Postopoma je dr. Fromm-Reichmann Joanne pomagala, da je lahko tolerirala materine napake, kakor tudi cenila njene vrline.

Nekega dne je Joannina mati poslala dr. Fromm-Reichmannovi veliko škatlo izredno dobrih, edinstvenih piškotov. Poslala jih je po Joanne.

»No, to je pa moja mati,« je rekla Joanne. »Daje jih vsakemu. Ve, da jih ona in jaz ne smeva jesti, a moram desetkrat na dan poslušati, kako so drugi navdušeni nad njimi.«

Kljub temu pa je bila Joanne očitno zadovoljna, da je dr. Fromm-Reichmann občudovala delo njene matere, ki nikakor ni bila slaba.

Ob neki drugi priložnosti je Joanne napisala nekaj pesmi, ki so bile njeni materi všeč in ji je obljubila, da jih bo dala natipkati svoji tajnici. Pesmi je mati vrnila z napačno postavljenimi verzii in s spremenjenimi ločili.

»Pričakuje, da se ji bom za to zahvalila!« je rekla Joanne.

Dr. Fromm-Reichmann ji je dejala, naj pošlje pesmi nazaj in materi pove, kako razočarana je bila, ker se materi ni zdelo, da bi morale biti pesmi natipkane tako, kot jih je ona zapisala. Joanne se je sprva prestrašila tega predloga, nato pa ji je dr. Fromm-Reichmann pomagala razumeti, da se resnični odnosi ustvarjajo šele, ko se takšne pripombe izrečejo.

Zatem sta prišli do Joannine pretirane ješčnosti in debelosti. Joanne je priznala, da je, kadar koli jo zgrabi tesnoba. Vendar pa je na začetku pretirano jedla, ker se je tako upirala svoji materi, ki jo je to zelo vznemirjalo. Medtem ko sta se o tem pogovarjali, je Joanne nenadoma dejala dr. Fromm-Reichmannovi, da bi radi Bogovi nekaj povedali.

»Vsakič, ko želijo Bogovi govoriti s teboj,« je rekla dr. Fromm-Reichmann, »hočeš v resnici reči, da ima nekaj v tebi idejo, a si ne upaš priznati, da je tvoja. Zato vedno, kadar govoriš o Bogovih, vem, da gre zate.«

Bogovi so Joanne povedali, da sta pojma »mokrote« (wet) in »teže« (weight) povezana. Zdaj se je spomnila, da je v času, ko je bila na taboru, urinirala na brisačo na tleh oblačilnice. Drugim dekletom se je to gnusilo in so ji rekle, naj takoj počisti. Morala je dvigniti brisačo, ki je bila neznanško težka, in bilo je ponižujoče. Ponižanje se je nanašalo tako na »težo« kot na »mokroto«. Joanne je zdaj s pomočjo dr. Fromm-Reichmannove uvidela, da je bila med mokrenjem hlač in pretirano težo podobnost: oboje je bilo ponižujoče in oboje je vznemirjalo njene starše. Joanne je dejala, da je bilo to, da je bila mokra, strašna teža njenega otroštva.

Dr. Fromm-Reichmann je interpretirala povezavo med ponižanjem in upornostjo. »Vse življenje si se nasproti odraslim počutila uporniško, vendar si čutila, da je to nevarno in si tako

povzročala trpljenje sebi.«

To se je zdelo Joanne smiselno in svojo mater je pričela imenovati »mama« in ne več »bajsa« ali »vojvodinja debelosti«, kakor jo je imenovala dotlej.

Proti koncu prvega leta se je zdelo, da Joanne v terapijo precej vlaga, in kazali so se že znaki napredovanja. Na začetku je imela napade blagega samopoškodovanja. Dejala je, da jo poškodovanje same sebe zamoti, tako da ne čuti več toliko želodčnih in čustvenih bolečin. Zdaj se že nekaj mesecev ni več poškodovala. Prav tako je prenehala jesti dodatno hrano in neužitne snovi. Manj je govorila o zmedenosti in manj pisala v irijanščini. Dr. Fromm-Reichmannovi je Joanne bolj svobodno govorila o halucinacijah, trenutkih panike in nočnih morah, ki so bile še vedno prisotne. Vendar pa je to, da Joanne ni več toliko potrebovala svojega radia, razkrivalo, da je bilo halucinacij manj. »Zdaj ni potrebno, da bi ubila druge stvari v sebi s hrupom radia,« je rekla.

Poleg tega so izginile mnoge Joannine medosebne težave. Na začetku se je nesramno in domišljavo vedenje menjavalo s samopodcenjevanjem. Njena prezgodnja zrelost je znala razdražiti druge, njen seznam pritožb čez sestre pa je bil brez konca. Kadar se je zdaj pritoževala, je bilo to le še v šaljski obliki, naučila pa se je tudi shajati s pacienti in z drugimi ljudmi.

Še vedno pa se je počutila nerazumljeno in mislila je, da jo bodo zavrnilo ali zapustili. Bala se je, da ne bo zmožna zadovoljiti zahtev drugih. Pričakovala je, da bo izgubila svoj pevski glas in svojo sposobnost pisanja poezije. Na kritike je bila tako občutljiva, da je vsakič, ko je čutila, da jo krivijo, postala zlobna, zaradi česar je bila manj priljubljena. Živel je v strahu pred sramoto.

Kadar se je počutila zavrjneno, je Joanne odvrčala svoje samomorilske občutke, tako da se je v domišljiji pogovarjala s cveticami in z drevesi. »Srčno drevo« ji je bilo najljubše, a je govorilo le, če mu je izražala tako visoko spoštovanje, kakor si ga zasluži. Joanne je vzdrževala živahno komunikacijo celo z oblaki; stik z naravo ji je pomagal, ko je čutila, da jo zanemarjajo.

Ker se je Joanne bala, da bo izgubila svoje sposobnosti petja ali pisanja, je dr. Fromm-Reichmann občasno stopila z njo v »praktičen odnos«. Prosila jo je, naj ji pokaže svojo pesem ali ji kaj zapoje ali pa zaigra na klavir. Nato ji je rekla: »Zdaj obe veva, kako je to (petje, poezija itd.) videti. Čeprav mi je vseč, temu ne moreva posvetiti veliko časa, vendar pa sem prepričana, da se umetniška kvaliteta ne bo izgubila.« Joanne je odleglo.

Joannino olajšanje je izviralo tako iz pripravljenosti dr. Fromm-Reichmannove, da sodeluje v resničnem odnosu, kot tudi iz njene občutljivosti za drobne razlike. Z Joanne sta, na primer, znova skupaj skušali razumeti razloge za zmedenost, ki jo je pogosto izrazila. Če se je spremenila ura srečanja, če je bil kavč le rahlo premaknjen, če pes dr. Fromm-Reichmannove ni bil prisoten ali pa se dr. Fromm-Reichmann ni zdela dovolj pozorna, je Joanne trdila, da je zmedena. Jasno je bilo, da je uporabila besedo »zmedena«, a je bila v resnici vznemirjena.

»Veste, zelo sem bila zmedena tudi, ko sem delala z dr. Remingtonom« je rekla Joanne, da bi dr. Fromm-Reichmannovi zatrdila, da ni ona edina, ki jo zmede. Zato naj je ne skrbi, da edino ona povzroča ta problem. Namesto da bi trmasto sledila tej temi, t.j. Joannini zmedenosti, je dr. Fromm-Reichmann postala pozorna na tukaj in zdaj, na Joannino potrebo po tem, da jo je tolažila. Spoznala je, da je postala v svoji želji, da bi razumela Joannino zmedenost, pretirano zaskrbljena. Prav tako je uvidela, da je Joanne svojo zadnjo izjavo izrekla z namenom, da bi potolažila terapevtko. Vse to je povedala Joanne, ki se je strinjala in se nato sprostila z občutkom, da je bila razumljena.

Na drugi konferenci o terapevtskih primerih je dr. Fromm-Reichmann po letu in pol dela poročala o Joanninem napredovanju. Dejala je, da bi moralo glede na Joannino predanost in govorne sposobnosti delo potekati še hitreje.

Psihiater, dr. Franklin, je bil zaskrbljen, da dr. Fromm-Reichmann ponovno oživlja vlogo matere, ko svojo pacientko občuduje in uživa v njenih stvaritvah. Kakor je na teh konferencah običajno, je imel vsak zdravnik svoj pogled in niso si zelo prizadevali, da bi prišli do soglasja. Dr. Peter Fordham je menil, da bi morala dr. Fromm-Reichmann sprejeti Joannino razlago tega,

zakaj ne napreduje, t. j. ker bi to pomenilo njeno vrnitev v nemogoče šolske razmere. Dejal je, da bi morali posvetiti pozornost problemom v zvezi s šolo, kar bi lahko razkrilo nove teme, ki bi razložile Joannino socialno vedenje.

Dr. Fromm-Reichmann je dejala, da je njene lastne skrbi glede stopnje Joanninega napredovanja vzbudilo poročilo, ki ga je prebrala o uspešnosti zgodnje dehospitalizacije. Izvedli so jo v New York Cityju leta 1949. Osem izmed desetih resnih pacientov s psihotičnimi motnjami, ki so jih poslali iz bolnišnice takoj po končani akutni motenosti, je bilo sposobnih ohraniti službe in nadaljevati s terapijo. Supervizijo enega izmed njih je vodila dr. Fromm-Reichmann in pacient je odlično napredoval. Nihče ni trdil, je rekla dr. Fromm-Reichmann, da so bili ti ljudje ob odpustu v dobrem stanju - nadaljnje zdravljenje je bilo nujno - vendar pa so se izognili mnogim obdobjem rehospitalizacije. Spraševala se je, ali bi prišlo takšno zdravljenje v pošteve za Joanne.

Dr. Elizabeth Corbin, tudi zdravnica iz tima, je vprašala, ali New York City takim pacientom omogoča boljše pogoje kot pa Rockville ali Washington.

»Ne bi vedela,« je odgovorila dr. Fromm-Reichmann.

»Tam svoje paciente zelo skrbno izbirajo,« je rekel dr. Fordham in pri tem mislil na ustanovo, ki je napisala poročilo.

»Mislim, da bi bilo za Joanne lažje, če bi živela v Rockvillu kakor pa v New Yorku, ker ima še vedno veliko težav pri obvladovanju praktičnih platí življenja,« je dejala dr. Fromm-Reichmann.

»Pacienti se čudno navežejo na to bolnišnico,« je rekla dr. Corbin. »Nisem prepričana, da je to zdravo. Veliko zdravnikov pravi, da imajo privatne paciente, ki so zelo bolni, pa vendar zmorejo, ne da bi kdajkoli potrebovali bivanje v bolnišnici. Enak pacient se tukaj naveže na ta kraj in te prične klicati ob dveh zjutraj ali pa si prereže zapetjta, vse to do tolikšne mere, kakršne ne bi pričakovali.«

Glede kritike, da ponovno oživlja vlogo matere, je dr. Fromm-Reichmann priznala, da je lahko v svojem prizadevanju, da bi videla Joannine prednosti, podžigala Joannino fantazijo o tem, da je nekaj posebnega. Na srečanju, ki je sledilo kmalu po konferenci, je Joanne sama omenila nekaj slabosti tega, da je posebna, in je prosila za pomoč pri tem, da bi se jim odrekla. Začela je celo dvomiti v prednosti tega, da ima svoj privatni svet. Sledila sta dva ali trije tedni dobrega terapevtskega napredovanja, ki so ga prekinile ponovne počitnice dr. Fromm-Reichmannove.

Ko se je dr. Fromm-Reichmann vrnila, je ugotovila, da je medtem Joanne postala zelo ključbovalna pubertetnica. Vsakozi je faktor adolescence dr. Fromm-Reichmannovi oteževal ocenjevanje učinkovitosti terapije, saj je bila Joanne v letih, ko se je lahko spreminjala in rasla tudi brez terapije. Prav tako se je, upoštevajoč Joannino adolescenco in zaradi starosti pričakovano nezaupanje do avtoritet, dr. Fromm-Reichmann izogibala didaktičnim pristopom in je, na primer, v terapiji do neke mere uporabljala tehnike igranja.

Zdaj pa se je Joanne pritoževala, da je bila njena začasna terapevtka, dr. Ward, obupna. Pritožbam ni bilo konca, dr. Fromm-Reichmann pa je vedela, da pri tem ni šlo za sposobnosti dr. Wardove. Povedala je Joanne, da ona prvič ne more ocenjevati, ali je dr. Ward dobra ali ne. Drugič pa Joannina ocena nasprotuje ocenam drugih pacientov. Nazadnje je Joanne povedala, kaj jo je v resnici razburilo: dr. Fromm-Reichmann je obljubila, da se bo pred svojim odhodom pogovorila z dr. Wardovo, a tega ni storila. Dr. Ward je torej predstavljala to prevaro in je postala Joannin grešni kozel. Dr. Fromm-Reichmann je takoj priznala svojo napako. Rekla je, da je Joanne upravičeno razburjena, saj bi morala držati svojo obljubo. Joanne je odvrnila, da se z njo še nikoli ni nihče tako pogovarjal, kar je pomenilo, da ji še nihče ni priznal svoje napake in ji dejal, da ima prav.

»Če ljudem poveš tisto, kar hočeš, na tako posreden način,« je rekla dr. Fromm-Reichmann, »ni nič nenavadnega, da te napačno razumejo. Kdo pa lahko čaka cele tri ure, da pride resnica na dan?« (Joanne se je v treh zaporednih srečanjih pritoževala nad dr. Wardovo.) Čeprav je dr. Fromm-Reichmann pogosto opozarjala Joanne na poteze, v katerih se je ona in večina drugih

ljudi razlikovala od Joanninih pričakovanj, pa jo je prav tako skušala ozavestiti njenega lastnega prispevka k temu, da ji drugi niso izkazovali empatij v komunikaciji.

Poseben primer Joannine posredne komunikacije je bil njen izmišljeni irijanski svet. Dr. Fromm-Reichmann ji je dejala, da Irija ne obstaja, pač pa je Joannina uporaba tega sveta še kako resnična. Z opisovanjem dogodkov v Iriji je Joanne oblikovala misli in strahove, katerih izražanje je bilo sicer prepovedano.

Postopoma je Joanne sprejela dejstvo, da je verovanje v Irijo bolj prispevalo k njeni nesreči kot pa sreči in uvidela, kako irijanski bogovi spodbujajo njene samodestruktivne težnje, na primer »obdobja pokore«, med katerimi ni smela jesti. Vendar pa je Joanne, ko se je odpovedala svojim simptomom, pogosto postala vznemirjena, se opekla in so jo morali poslati v »oddelek za motene«.

Dr. Fromm-Reichmann se ni razburjala. Dejala je, da ne more nihče, ki je tako dolgo uporabljal bergele, nenadoma hoditi brez njih.

Malo preden je Joanne povsem opustila irijanski svet, se je znova opekla. Dr. Fromm-Reichmann jo je vprašala, čemu je to storila. Joanne je nato podala vrsto odgovorov, ki so bili vse bolj osredotočeni. Najprej je dejala: »Tako sem grda, debela in zlobna, da se prav lahko napravim še bolj grdo, debelo in zlobno.« Temu je sledilo: »Ne vem, kaj naj s svojimi intenzivnimi občutki tesnobe in potrebe po dejavnosti, zato jih obrnem proti sebi.« Nazadnje pa: »V meni je toliko strasti, a ne morem imeti moških.« Tu je bil končno problem, ki bi ga lahko razumel vsak.

Joanne pa je rekla dr. Fromm-Reichmannovi: »Ne verjemi, da Irije ni več. Še vedno se pogovarjam z Glorio.«

»Kdo je Gloria?« jo je vprašala dr. Fromm-Reichmann.

»Gloria je moje ime v irijanščini.«

»No,« je odvrnila dr. Fromm-Reichmann, »nisem si mislila, da Irije ni več. Ampak enkrat v teh dneh boš morda vrgla Glorio skozi okno in videla boš, da gre lahko tudi skozi zaprto okno in da na tleh ni točke, kjer bo pristala. In tedaj boš spoznala, da je bila tvoja lastna stvaritev.«

V naslednjih treh dneh je Joanne poročala, da je Gloria še vedno ob njej, četrti dan pa je rekla: »Prav si imela. Odšla je. O njej ni več ne duha ne sluha.«

Postopoma je v obdobju nekaj tednov, kakor da bi bilo nekako povezano z opustitvijo Glorie, Joanne pričela hujšati. Vrnila se je na »normalni dekliški« problem, da nima fanta. Dr. Fromm-Reichmannovi je rekla: »Toliko sem shujšala. Zakaj me noben moški ne pogleda?«

»Poglej se v ogledalo. Le čemu bi te? Ne poskrbiš za svoj videz in za to, da bi bila videti privlačna, čeprav bi bila lahko.«

Joanne je ta feedback sprejela in ga konstruktivno uporabila. Lase si je trajno nakodrala, si kupila nekaj lepih oblek in odtlej z veseljem skrbela za svoj videz.

Prišlo je do novih sprememb v Joanninem zunanjem življenju. Sredi drugega leta se je vrnila v šolo, in sicer najprej prek inštruktorja, s katerim sta nadaljevala tam, kjer je v drugem letniku srednje šole prenehala. Pri tej odločitvi je pomagal zdravniški direktor bolnišnice, dr. Fromm-Reichmann pa pri njej ni sodelovala, da ne bi bila še ena izmed oblastnih avtoritativnih likov. Poleg obiskovanja šole je Joanne namesto pisanja poezije ali petja, kakor sta hotela njena starša, zdaj raje z veseljem likala, šivala in prala. Udeleževala se je tudi socialnih skupin izven bolnišnice. Šla je v bližnje cerkve, povedala, da je židovskega porekla, in prosila, če bi lahko kljub temu pela v zboru. Postala je redna članica nekaj zborov. Med urami terapije je govorila o šoli, težavah z ljudmi in o nekaterimi starejših problemih, ki jih je bilo še potrebno obdelati.

Joannina pot je bila podobna žagastemu vzorcu, a je bila v splošnem usmerjena navzgor. V obdobju terapevtskega napredovanja je, na primer, poročala o skrivni fantaziji, da je japonska Američanka, ki je ne razumejo niti Japonci niti Američani. To osebo so mučili s klistirji, dokler ni nazadnje umrla. Joanne je to fantazijo asociativno povezala s svojim očetom, ki ji je v otroštvu dajal klistir. Nato je spoznala, da se brani pred občutki bližine z očetom, tako da si slika to

izkušnjo kot zelo hudo. Ko je Joanne prišla do tega odkritja, mu je sledil klinični zastoj. »Ne morem v šolo,« je rekla. »Šla sem včeraj, a nisem slišala niti besede. Nisem mogla slediti, bilo je kakor nekoč in slediti je bilo nemogoče. Verjetno bom morala spet prenehati. Čutim celo, da bi si morala spet začeti zadajati rane.« Dr. Fromm-Reichmann je povezala ta začetek ponavljanja simptomov z razkritjem intimne fantazije v prejšnjem srečanju. Ko se je to povezal, se je Joanne v nekaj dneh spet vrnila v šolo in je lahko zbrano sledila.

Naslednja ovira, ki sta jo uspešno premostili, se je pojavila, ko se je Joanne v prvih mesecih po začetku šole počutila depresivno in je začela razmišljati o tem, da bi prenehala. Sprva je bila v bolnišnici v središču pozornosti zaradi svojih dosežkov. Dr. Fromm-Reichmann ji je razjasnila, da izvirajo njena čustva žalosti iz izgube posebnosti. Ko je Joanne to sprevidela, je bila zmožna to izgubo prenesti in nadaljevati s šolo.

Joannino napredovanje se je pokazalo tudi v nadaljnjih psiholoških testiranjih. Zdelo se je, da je glavna sprememba v smeri zmanjšanje otroške naivnosti, manjši poudarek na zelo osebnih fantazijah in enostavnejši, konkretniji pristop k situacijam. Upadli sta tudi nemirnost in tesnoba. Joanne je zdaj z lahkoto razmišljala v bolj obče sprejetih smereh. Na osnovi rezultatov tega testa so se vprašali, ali se je zaradi večjega zadovoljstva, stabilnosti in realističnosti osiromašila domišljija in živost doživljanja. Psihologinja je spremembo ponazorila z Joanninim odzivom na isto packo črnila na dveh različnih ozadjih. V prvem primeru je Joanne rekla: »To je konj Apokalipse. Teče, njegovo srce bije in na njem sedi jezdec s kapuco, verjetno v temi. Ostalo je vrtinčasto.« Na drugem testu je rekla le: »Tu sta konj in jezdec.« Psihologinja je poročala, da se v splošnem rezultati testa niso veliko spremenili od tistih izpred dveh let. To je v osnovi videla kot dober znak, saj so po njenih izkušnjah velike spremembe kazale na nestabilnost, manjše pa so bolj združljive s postopno rastjo.

Kolegi dr. Fromm-Reichmannove so videli Joannin napredek, a so opozorili na vprašanje, ali ni njen mazohizem obramba pred sovražnostjo in ali bi bilo v njenem odnosu z dr. Fromm-Reichmannovo mogoče odkriti in interpretirati agresivna čustva.

»Vsakič, ko se postavim na stran sester ali drugih pacientov, se zelo razjezi name,« je rekla dr. Fromm-Reichmann.

»Toda nato poškoduje sebe,« je odvrnil dr. Franklin. »Poškoduje sebe, ne pa svoje terapevte. Vrne se k svojemu staremu mazohističnemu načinu. Sprašujem se, če je predelala težnjo po laganju sebi in drugim glede svoje želje po tem, da bi prizadela osebo, s katero si želi biti.«

»Rekla bi, da je takole,« je odgovorila dr. Fromm-Reichmann. »Ne, te težnje še ni predelala, vendar pa se je zaveda. Ve zanjo.«

Ob tem je dr. Fordham dejal, da gotovo vsi priznavajo, da se je Joanne izredno spremenila in da so te spremembe lahko le posledica dobrega zdravljenja. Nadaljeval pa je, da se po drugi strani odpira vprašanje, ali ni ostalo še nekaj nedokončanega.

»Bojim se le,« je rekel dr. Fordham, »da ti pove samo tisto, s čimer se lahko sooči, ne pa tistega, kar je zanjo nesprejemljivo. Tega pa je lahko veliko.«

»Bomo videli,« je dejala dr. Fromm-Reichmann. »Upam, da ne bom prenehala, ne da bi se pacientka takšnih stvari zavedala in jih prinesla v terapijo.«

Dr. Fromm-Reichmann ni prenehala, pač pa sta z Joanne nadaljevali še tri leta. Končno je nato odprla vprašanje konca terapije. Joannini simptomi so nemudoma in intenzivno spet vzplameneli, kar je dr. Fromm-Reichmann interpretirala kot izraz Joanninih zelo močnih potreb po odvisnosti. Le-te so se napajale iz treh virov: njene prekomerne odvisnosti od matere, nove odvisnosti od terapevte, s katero je toliko prestala, in odvisnosti od terapevte, ker še ni imela resnega fanta. Dr. Fromm-Reichmann in Joanne sta na teh temah delali več tednov in simptomi so se drug za drugim pojavljali in izginjali. »Skoraj vse se je spet vrnilo,« je povedala dr. Fromm-Reichmann v svojem poslednjem poročilu osebju. Na koncu je lahko Joanne sprejela in integrirala svojo potrebo po odnosu z dr. Fromm-Reichmannovo. Tako je lahko kasneje, ko je že imela

resnega fanta, le-temu povedala o svoji hospitalizaciji. Njegov odziv jo je presenetil.

»Zdaj šele razumem, zakaj toliko vidiš in razumeš,« je rekel. »Vedno sem mislil, da dekle dvajsetih let ne more toliko vedeti. Zdaj razumem.« Ta odziv ju je zelo zbližal.

Štiri leta in pol po sprejemu je bila Joanne izvrstna študentka kreativnega pisanja na tamkajšnji univerzi. Bila je negovanega videza, imela je fante, brez pomoči je vzdrževala svoje lastno stanovanje in prirejala zabavne večere za svoje profesorje in druge študente.

Še zadnji psihološki test je pomagal pri dokumentiranju teh sprememb. Ne le, da se je pokazalo očitno izboljšanje v primerjavi s prejšnjima protokoloma, pač pa Joannina povečana čustvena stabilnost tokrat ni šla na račun manjše bogatosti in živosti. V primerjavi z dokaj prozaično kvaliteto drugega testa je Joanne tokrat kazala mnogo večjo svobodo domišljije in fantazije. V primerjavi z nemirno, prestrašeno in včasih mračno kvaliteto prvega testa pa je zdaj pokazala resnejši in prijetno šaljiv pristop do življenja. Vidik testa, ki je še vedno kazal na patologijo, je bil njen način organiziranja vidnega polja in njena majhna, a prepoznavna težnja k izkrivljeni zaznavi.

Dr. Fromm-Reichmann je spoznala, da se je zgodilo nekaj nenavadnega. Še nikoli prej ni namreč zdravila pacienta, ki je imel sprva diagnozo shizofrenija in ki bi se tako popolnoma ozdravil. V svoji zadnji predstavitvi je podala primere Joanninega »normalnega dekleškega« razmišljanja in vedenja iz njunih nedavnih srečanj.

»Moj profesor je z mojo poezijo zelo zadovoljen,« je rekla Joanne. »Rekel mi je nekaj zelo lepega: 'Upam, da te bo to spodbudilo k skromnosti, Joanne.' Menim, da si najboljša študentka v mojem razredu kreativnega pisanja v zadnjih dvajsetih letih.« Res me je spodbudilo k skromnosti! Ponudil mi je, da bi moje pesmi in pravljico pokazal literarnemu kritiku. Hotel jih je objaviti v reviji. Dejala sem, da si tega nikakor ne želim. Bil je presenečen in se spraševal, kako lahko odklonim takšno priložnost. Tega mu nisem hotela povedati, a lahko povem tebi: nočem, da me poznajo kot »deklenco Joanne, katere poezijo so objavili«. To bi prestrašilo fante in bila bi ob zmenke. Vem, da znam pisati dobro poezijo, vendar pa nisem imela dosti normalnih najstniških izkušenj in to moram skušati nadoknaditi. Ne vem še, kako mi bo šlo na tem področju, a zame je zdaj bolj pomembno.«

Kasneje je Joanne pripovedovala, da so imeli uro književnosti v bližnji bolnišnici, kjer so lahko sodelovale sestre in delavci Rdečega križa. »Običajno prinesem sendviče za profesorje, oni pa poskrbijo za moj prevoz,« je rekla. »Pohvalili so moj doma spečeni kruh in dejali, da jih zanimajo moje ostale specialitete. S prijateljico sva jih nato povabili na večerjo in bilo je odlično, ker je postal odnos resničen in smo se krasno pogovarjali. Polegla se je tudi moja zatreskanost v profesorja angleščine. Zdaj se zanj sicer še vedno zanimam, a ne gre več za zatreskanost, zato je bila ta večerja zares dobra ideja.«

In še na temo poezije: Joanne je šla domov na obisk in njen oče jo je prosil, naj mu napiše pesem. To je storila, vendar pa je dogodek spet izpostavil problem njene uslužnosti, o katerem je nato poročala dr. Fromm-Reichmannovi in za katerega je menila, da ga mora še obdelati. »Veš, kaj bi morala storiti?« je vprašala Joanne. »Očetu bi morala reči: 'Moj profesor pravi, da pišem zelo dobre pesmi. Mar bi pravemu pesniku rekel, naj gre v svojo sobo in zate napiše pesem?' Misliš, da bi razumel, da mi s prošnjo, naj mu pokažem, kako sem 'posebna', ne izraža spoštovanja? To je podobno zgodbi, ki si mi jo pravila o očetu, ki je svojega odraslega sina klical »moja draga zlata ribica« in si mu morala pojasniti, da na ta način njegov sin nikakor ne more imeti z njim enakopravnega odraslega odnosa.« Dr. Fromm-Reichmann in Joanne sta se ob tem od srca nasmejali.

Po petih letih dela sta se zdaj lahko obračali nazaj na čas, ki sta ga skupaj preživeli, in na dogodke, ki so se Joanne zdeli koristni. Nekatere je še posebno poudarila. Nekoč je Joanne po dveh letih in pol terapije zapustila bolnišnico in pričela živeti v stanovanju v bližini. Kmalu zatem je postala zelo vznemirjena in se je morala vrniti v bolnišnico. Zopet se je opekla in misel

na samopoškodovanje jo je tako prevzela, da so jo dali v povoj mokrih, mrzlih rjuh. Dr. Fromm-Reichmann jo je obiskala in v njenem pogovoru je postalo jasno, da je bilo samopoškodovanje invertiran izraz Joanninih negativnih čustev do dr. Fromm-Reichmannove. Tej interpretaciji se je Joanne precej upirala.

»Upirala sem se ji z vsemi močmi,« je dejala Joanne, ko se je zdaj spominjala tega dogodka. »Tedaj tega nisem razumela, a kasneje sem spoznala, da si imela povsem prav. Nisem hotela priznati, da si zame tako pomembna; da bi se lahko poškodovala zaradi čustev do tebe. Potem se nisem nikoli več opekla. A kako besna sem bila nate, ko si mi predlagala takšno neumnost!« Po le nekaj dneh intenzivnega predelovanja teh tem z dr. Fromm-Reichmannovo je nato Joanne bolnišnico spet zapustila.

Do zelo pomembne prelomnice je prišlo, ko je Joanne spoznala, da dr. Fromm-Reichmannovo resnično skrbi njen simptom, da opeče samo sebe. Joanne se je spraševala, čemu je dr. Fromm-Reichmann menila, da je ta problem tako pomemben. Dr. Fromm-Reichmann ji je rekla: »Privlačno mlado dekle si, in če boš ozdravela, bi bilo res škoda, da bi na tvojih rokah ostalo polno brazgotin.« Joanne je potrebovala veliko časa, da je lahko verjela, da je dr. Fromm-Reichmann resnično mislila, kar je rekla.

Joanne je dejala, da ji je pomagalo, da je dr. Fromm-Reichmann vedno vztrajala, da je terapija sodelovanje. Tak terapevtski pristop je obrodil sadove tudi v razrešitvi Joanninega guljenja lastne kože. To je počela tudi še potem, ko se je sicer zdelo, da ji gre povsem dobro. Zvečer je prišla domov, si sezula čevlje in si gulila kožo s pet. Dr. Fromm-Reichmann je našla mnogo možnih vzrokov, a so bila vsa njena ugibanja napačna. Nato pa je Joanne med pogovorom dejala: »Nenadoma sem spet obupno prestrašena, tako kot sem bila v najhujšem obdobju svoje bolezni.« Vrnili sta se k tistemu, o čemer sta pred tem govorili, da bi ugotovili, kaj je lahko sprožilo ta občutek. Pokazalo se je, da se je pojavil, ko je dr. Fromm-Reichmann uporabila besedo »sprememba«.

Joanne je rekla: »Sprememba me zelo plaši, ker vedno znova razmišljam, kako je lahko ta študentka, Joanne, ista oseba, ki je bila na oddelku za nore? Nimam občutka kontinuitete. Oh!«

»Kaj?« je vprašala dr. Fromm-Reichmann.

»Veš, kaj?« je rekla Joanne. »Zato si gulim kožo. Tega ne more nihče videti. Tako me lahko imajo za zdravo, a imam vendar resen simptom. Torej sem še vedno bolna. To me varuje pred spremembo in mi daje občutek kontinuitete.«

Ko je razumela funkcijo simptoma, je le-ta izginil.

Joanne je omenila še nek trenutek v odnosu, ki je bil posebno koristen. Šlo je za pripombo dr. Fromm-Reichmannove, da življenje ne bo rajski vrt, čeprav bo Joanne ozdravela. Vendar pa je upala, da bo Joanne dovolj močna, da bo lahko prestala trenutke, ko življenje ne bo tako, in uživala v trenutkih, ko bo.

»Tedaj ti nisem verjela,« je dejala Joanne. »Bila sem prepričana, da bo življenje v primeru moje popolne ozdravitve edinole rožni vrt. Vendar pa mi je dejstvo, da si to rekla in očitno v to verjela, dalo občutek, da si me resno upoštevala in res zaupala vame kot v človeka. In zato mi je toliko pomenilo, čeprav nisem verjela niti besedice. Zdaj sem malce bliže temu, da verjamem, čeprav sem zdaj dokaj srečna, a lahko razumem, da morda ne bo vedno tako.«

Slika: Joanne Greenberg v devetdesetih letih prejšnjega stoletja

Približno trideset let kasneje je dr. Thomas McGlashan, glavni raziskovalec v študiji spremljanja pacientov po zdravljenju pri Chestnut Lodgeu, poklical Joanne po telefonu. Povedala mu je, kako se ji je življenje odvijalo.

Po odhodu iz Chestnut Lodgea je Joanne obiskovala bližnjo univerzo in se še naprej srečevala z dr. Fromm-Reichmannovo kot privatna pacientka. Srečanja so se nadaljevala še kako leto ali dve in postajala vse manj pogosta, tako da sta se nazadnje srečevali vsakih šest mesecev. Dr. Fromm-Reichmann ji je dejala: »Dejavnosti v tvojem življenju bodo postajale pomembnejše od najinih srečanj. Tako jih pač ne boš več hotela vključevati mednje.« Po Joanninih besedah se je prav to tudi zgodilo. Po zaključku terapije z dr. Fromm-Reichmannovo ni bila Joanne nikoli več v psihoterapiji. Nikoli več ni jemala psihoaktivnih zdravil ali bila sprejeta v bolnišnico.

Joanne je obiskovala kolidž, študirala, trdo delala in se zaljubila. Bila je zaročena, a je fanta pustila in se ponovno zaljubila. Neko poletje je šla v Evropo, naslednje pa je delala v rezervatu Navajo Indijancev. Tam je bila pomočnica ravnatelja njihovih šol in je pasla konje. Ko se je spet vrnila na kolidž, je študirala antropologijo in angleščino ter pela v zboru.

Po diplomi se je Joanne poročila in odpotovala na medene tedne v Evropo, kjer sta obiskovala kraje, v katerih je bil njen mož med drugo svetovno vojno. Po tujini sta potovala osem mesecev, nato pa sta se vrnila v ZDA in se ustalila v Novi Mehiki.

Joannin mož je delal kot psihoterapevt v kriznem timu centra za mentalno zdravje. Leto pred tem telefonskim pogovorom se je upokojil. Joanne je dejala, da bo morda pričel izdelovati drobne inštrumente. To je bil že tri leta njegov konjiček.

Njun starejši sin, ki je imel zdaj 21 let, je bil precej težaven. »Nekateri otroci so bolj težavni kot drugi,« je rekla Joanne. »Mislim, da je imel učno motnjo, a takrat tega nismo vedeli. V šoli so me vsi poznali po imenu. Pogosteje sem bila v šoli kot doma. Vendar pa mislim, da si je našel svoj prostor v svetu in se popravlja.« Zdaj je bil v Kansas Cityju, kjer je skladal elektronsko glasbo z Moogovimi sintesejzerji. Iz posnetka svoje matere, ki je igrala enega izmed čembalov, ki jih je napravil njegov oče, je ustvaril glasbo, ki je zvenela kakor cerkveni zbor Mormonov. Joanne je čutila, da je premagal svoje težave.

»Kdaj ste prvič začutili, da ni pri pravi?« jo je vprašal McGlashan.

»No, danes je četrtek,« je rekla Joanne v smehu. »Veste, gre za proces. V zadnjih dveh letih čutim, da mu gre bolje. Počasi usklajuje svoja pričakovanja o svetu z resničnostjo. To pri vsakem traja dolgo časa, a se mi zdi, da je pri njem to trajalo dlje, ker je imel tako neskromne sanje.«

Njenemu 19-letnemu sinu pa je šlo dobro. »Nora sem na tega mulca in vedno sem bila,« je dejala Joanne. »Nežen, ljubeč, prijazen in duhovit mlad mož je, ki dela kot inkasant.« Živel je približno dvajset kilometrov od doma in služil denar za kolidž. Imel je sestanovca in se je povsem sam preživljal, a je bil še vedno v tesnem stiku z družino. »Sinoči je bil tu,« je rekla

Joanne, »in se basal s pito.«

Prva leta niso bila lahka. Ko je bila Joanne mlada mati, je imela občutke utesnjenosti, kajti živila je v zelo majhni hiši z dvema kričečima otrokoma in brez pomoči. V tem času je le za nekaj minut doživela podobne občutke, kakršne je imela med svojo duševno boleznijo. »Zame je bilo to sporočilo o razliki med problemi in simptomi,« je rekla. »Svoje občutke utesnjenosti zaradi zaprtosti v majhnem prostoru z dvema otrokoma sem zamenjevala z norostjo. Spoznanje o razliki je bilo neizmerno dragoceno.« Ne glede na to, kako hudi so bili občutki utesnjenosti, še zdaleč niso bili tako hudi kot duševna bolezen, iz katere se je izkopala. Joanne je rekla, da je kasneje še enkrat za nekaj minut začutila grozo, dezorientiranost in občutek neresničnosti, kar je bilo značilno za njeno psihotično doživljanje v bolnišnici. Okoliščine, v katerih se je to pojavilo, niso bile jasne. To sta bila edina trenutka od njenega odhoda iz Chestnut Lodgea, v katerih je Joanne izkusila karkoli podobnega duševni bolezni, in zdelo se ji je pomembno poudariti razliko med temi epizodami in običajnimi, vsakodnevnimi tegobami. Joanne je priznala, da je imela depresivna obdobja, ki pa niso trajala dolgo in so se zdela povezana z okoliščinami.

Čeprav jo je v preteklosti dušila utesnjenost, pa ji je zdaj relativna samota prijala. Ko jo je, na primer, McGlashan poklical po telefonu, je snežilo. Vzkliknila je: »Potopljeni smo v snegu, kakor ne vem kdo...kakor bolha v blazini!« Izražala je zadovoljstvo nad tem, da jih je zametlo. Prijeten pa ji je bil tudi občutek, da so upira naravnim silam. V svojem boju proti naravnim silam je bila zdaj Joanne »druga violina« v krajevni gasilski reševalni ekipi.

»Vse se je začelo takole,« je dejala Joanne. »Poklicala me je neka ženska in me opozorila, da tam čez dan ni nikogar, ter predlagala, da bi se izurile na gasilskih avtomobilih. Tako bi v primeru požara lahko me vzdržale, dokler ne bi prišli fantje. Privolila sem in začele smo pritiskati, da bi se pridružile oddelku. To je sprožilo hud odpor med moškim osebjem. Vendar pa smo začele vaditi in pri tem smo zares uživale. Nato so priključili nov obmejni okoliš, prebivalstvo celotne regije se je podvojilo in preden smo se zavedle, smo že imele pomembno vlogo. Niti povedati vam ne morem, kako pogosto moramo na teren. Prestala sem že nekaj tridnevnih požarov, a požari z reševanjem so kakor rozine v riževem pudingu. Ko na katero naletiš, je to veliko presenečenje.«

Joannine verbalne sposobnosti so ji omogočale nadaljnje dejavnosti: bila je pisateljica, učiteljica angleške etimologije in inštruktorica pisanja ter hebrejščine. V eni izmed svojih knjig je opisala svojo izkušnjo v Chestnut Lodgeu. Knjiga, Nikoli ti nisem obljubila rajskega vrta, je bila v Ameriki med najbolje prodajanimi, po njej pa so posneli tudi priljubljen film.

Joanne je pisala, odkar se je preselila v Novo Mehiko. Napisala je osem knjig. »Nikoli nisem dosti načrtovala,« je rekla Joanne. »Življenje je kar samo predlagalo stvari.«

Raziskovalec jo je prosil, naj oceni, koliko časa porabi za vsako od svojih različnih dejavnosti.

»Učim dvakrat tedensko po dve uri. Pišem vsak dan po eno uro. To pa ne vključuje tipkanja napisanega besedila, kar mi vzame dodatni dve uri tedensko. Instrukcije pomenijo osem ur na teden. Dva učenca učim hebrejščino in enega pisanje. Vsak teden pride k meni za eno popoldne tajnica. Kar pa se tiče gašenja požarov in reševanja, sem lansko leto odgovorila na 142 klicev.«

Vse to je prinašalo Joanne in njenemu možu dovolj zaslužka. »Nimava bara ali masažne kopeli, a zasluživa veliko denarja,« je rekla Joanne.

Joanne je redno videvala prijatelje in sorodnike. Ni dosti razlikovala med delom in prostim časom, saj je uživala v obojem. Tisti, s katerimi je delala in ki jih je učila, so pogosto postali njeni prijatelji.

Bila je članica Lige ženskih volilk in Narodnega združenja gluhih. V majhni židovski bratovščini, ki jo je imenovala Beth Evergreen, je bila ena izmed petih članic. Pomagala je pri večerjeh in prigrizkih. »Vse stare večšine ženščin,« je dejala. »Smo stare koklje, ki po obredu postrežejo z vročo kavo.«

Glede svoje vključitve v Narodno združenje gluhih je Joanne povedala: »Moj mož je bil svetovalec pri Državni rehabilitaciji gluhih. Znakovnega jezika sem se naučila, ker so k nam ob nedeljah prihajali gluhi ljudje. Tako preprosto je bilo to. Pričela sem se zanimati za skupnost gluhih. Pet ali šest let zatem sem napisala knjigo V tem znaku. Zaradi Rajskega vrta so me prosili, da sem imela govore v različnih centrih za mentalno zdravje gluhih v treh državah, nazadnje tudi v Novi Mehiki. To je neverjetno: poslušajo te le, če si strokovnjak iz druge države.«

Joanne je potrebovala deset let, da se je dovolj distancirala od svoje izkušnje v Chestnut Lodgeu, da je o njej lahko pisala. Sprva je pisala pod psevdonimom, kasneje pa se je skrivnost razvedela in prosili so jo, da je o izkušnjah govorila na različnih krajih. Vendar pa je, kakor je dejala Joanne, »sčasoma vloga profesionalnega bivšega norca zastarala. Zdaj to počnem le še, ko me prosijo, naj govorim o gluhih. Če lahko kakšno svojo izkušnjo uporabim, kakor želim, potem je v redu.«

Joanne je veliko razmišljala o času, ki ga je preživela v Chestnut Lodgeu, in je zdaj lahko povedala več o tem, kaj se ji je zdelo koristno. Zelo je bila hvaležna, če sta si zdravnik ali sestra vzela čas za pogovor. Dr. Hawkins, ki je bil v bolnici še novinec, jo je, na primer, občasno obiskal, »le da sta malo pokramljala«. Ljudje, ki so bili Joanne všeč, so imeli skupno lastnost: »Bili so konkretni,« je dejala Joanne. »Navadni. Gledali so me nasproti, ne zviška ali navzgor, pač pa nasproti.«

Za Joanne je bilo olajšanje tudi, ko so priznali njeno bolezen. »Ko mi je zdravnica rekla, da sem zelo bolna, sem začutila globoko olajšanje. Olajšanje in zadovoljstvo. Zatem pa seveda strah in grozo. Vendar pa je olajšanje in zadovoljstvo prišlo prej. Leta so mi ljudje govorili: 'Veš, malo bi se morala vzeti v roke. Pojdi večkrat ven, v družbo.' To je podobno, kakor bi rekli človeku brez nog, naj teče na olimpijskih igrah. Nato pa mi je nekdo rekel: 'Pozabi vse te neumnosti. Nič od tega ne velja. Zelo si bolna in iti moraš v bolnišnico.' Veste, ta trenutek sodi med tri najpomembnejše v mojem življenju. Druga dva sta bila: 'Joanne, ljubim te.' in 'Gospa Greenberg, sina imate.' Spominjam se ga z neznansko hvaležnostjo in srečo.«

Ta preprosti stavek, da nekaj ni v redu, je bil nujni prvi korak v zdravljenju. Napredki, ki so sledili, so bili v glavnem majhni dosežki in ne razsvetljenja. »Nato pa je prišel dan,« je rekla Joanne, »nek trenutek, ko sem sedela na radiatorju na oddelku in sem nenadoma doživela razkritje ali nekakšno mistično zlitje in sem se zavedela, da živim. Zavedela sem se, da živim in da hočem živeti. Po tem sem res precej napredovala. Zatem nisem več delovala proti nikomur.« Vzrok za to razkritje je ostal skrivnost. Joanne je čutila, da je k temu nekako prispevala dr. Fromm-Reichmann. »V mojem življenju me je dr. Fromm-Reichmann pričela zelo zgodaj podpirati,« je dejala Joanne. »Najino sodelovanje je postalo model za moje sedanje življenje. Nimam veliko težav z avtoriteto, ker v osnovi vidim stvari kot sodelovanje. To se je začelo z mojim sodelovanjem z dr. Fromm-Reichmannovo, s katero sem se borila proti svoji bolezni.«

Joanne je čutila olajšanje, ker se je dr. Fromm-Reichmann ni prestrašila in ji ni ničesar vsiljevala, dokler ni bila sama za to pripravljena. »Ni mi povedala bistva,« je rekla Joanne. »Pustila me je, da sem ga odkrila sama, kakor neke vrste nagrado.«

»Situacija je bila takšna,« je Joanne nadaljevala. »Pri osmih ali devetih letih sem precej globoko zabredla. Ločila sem se od realnosti in od devetega leta dalje sem se skušala prekriti z drobcem zunanosti, da bi skrila tisto, kar je bilo pod njo. Zame tedaj ni bilo smisla in kjer ni smisla, ni učenja. Če ni gravitacije, ne moreš oceniti teže; navzgor je bilo enako kakor navzdol.«

Tega ni bilo možno nemudoma popraviti. Joanne se je z dr. Fromm-Reichmannovo v bolnišnici srečevala tri leta po štirikrat tedensko in nato še leto in pol zunaj bolnišnice. Spremembe so bile pogosto komaj opazne. Po Joanninih besedah je bilo bistveno, da jo je dr. Fromm-Reichmann naučila najprej zaupati v metodo, v samo sodelovanje, kakor pa da bi zaupala osebi, dr. Fromm-Reichmannovi. To se je zgodilo kasneje. Kadarkoli je prišlo do nesporazumov, je vsaka lahko povedala drugi, da se je zmotila ali pa da sta se napačno razumeli.

Joanne je povedala tudi, da je imela v bolnišnici antiterapevtska doživetja. »Večinoma je šlo za ljudi,« je rekla. »Ne moreš vedno dobiti najboljših. Nekateri člani osebja so bili bolj bolni kot pacienti. Kaj pa lahko storiš proti temu? Tako pač je. Kadarkoli so nekateri v avtoritarnem položaju nad drugimi, se lahko prvi včasih zmotijo, drugi pa nato čutijo, da so z njimi napačno ravnali.«

»Ko sem bila v Lodgeu, je nekoč prišlo do resnega pomanjkanja krvi. S potujočimi transfuzijskimi postajami so iskali darovalce vsepovsod po državi. Osebjem je kri lahko darovalo, pacienti pa niso smeli. Počutila sem se zelo izključeno. Prvi dan, ko sem prišla iz bolnišnice, sem šla v Washington in darovala kri. To je verjetno prispevalo k neznanskemu porastu duševnih bolezni - vsa ta nora kri, ki sem jo darovala! Vsi pacienti so se tako počutili, nesmiselne in nekoristne. V nekaterih bolnišnicah pacienti silijo k delu, da se počutijo koristne. Meni se tudi to ne zdi dobro. Obupno je biti duševno bolan. To je ena najhujših stvari, ki te lahko doletijo.«

Eden izmed načinov uporabe »sile« v Chestnut Lodgeu je bilo povijanje z mrzlimi, mokrimi rjuhami. Te je Joanne le hvalila. »Zelo se zavzemam zanje,« je rekla. »Predstavljajo zelo učinkovito metodo pomirjanja, ki ne ustvarja odvisnosti. Povita v mrzle, mokre rjuhe sem prvič doživela, kako je, če si trezen. Lahko sem pogledala v svoj um in videla svoje misli. Nasprotno pa mi sedativne kopeli niso prav nič pomagale, edinole očistile so me.« Za Joanne je bila največja prednost rjuh ta, da so ji dale občutek uklenjenosti. »Nikamor ne moreš iti,« je rekla. »Lahko bi se borila ves dan. Lahko bi se skušala premetavati, brcati in mahati z rokami, a se ne bi premaknila niti za centimeter. Ali veste, da Indijanci na ta način ukrotijo svoje konje? Seveda jih ne povijejo v rjuhe. Imobilizirajo jih, tako da jih držijo. Vsi jih za določen čas le držijo, da se sploh ne morejo premakniti. Nato jih lahko jahajo.«

»Mrzli, mokri povoji iz rjuh delujejo, kakor bi te držalo veliko, veliko rok. Vendar so zelo neosebne, zato te ničesar ne stanejo. Bil je, kakor bi me držali v objemu, a brez cene, ki jo nosi obvezanost.«

Joannina izkušnja »pogleda v svoj um« je bila znanilka njene kasnejše metode odločanja, ki jo je imenovala »goli test«. Uporabljala ga je, kadarkoli je morala opraviti težavno izbiro. Leže je pretehtala odločitev v njenih najbolj golih, bistvenih lastnostih, pustila je, »da jo stvar preplavi«. Tako je ugotovila, kaj resnično verjame, kar se je pogosto izkazalo kot presenetljivo dobro.

Joanne se je v povoju mrzlih, mokrih rjuh naučila sposobnosti produktivne introspekcije. Izkušnja v Chestnut Lodgeu pa je morda prispevala tudi k njeni sposobnosti, da prevzame različne vloge v družbi. Bila je žena in mati, stara koklja pri Beth Evergreen, družbena reformatorica, predavateljica, vodja gasilk in reševalk, učiteljica ter pisateljica. Tako raznovrstne dejavnosti redko najdemo pri komurkoli in so izjemen pojav pri nekemu, ki je imel nekoč resno duševno bolezen. Joanne je črpala zavirljivo veliko podkrepitev iz medosebnih odnosov. »Trije veliki dogodki« v njenem življenju so se vsi zgodili v odnosih. »Bolna si«, »Joanne, ljubim te« in »Gospa Greenberg, sina imate«. Vsi so vključevali interakcije z ljudmi in so bili kvalitativno drugačni od doživetja, kakršno je, na primer, veselje ob plezanju na goro.

Edino, kar bi Joanne rada izključila iz svojih medosebnih odnosov, je bila po njenih besedah tekmovalnost. V določenem smislu je bila precej uspešna v tekmovanjih, vendar je trdila, da ni v njej niti trohice tekmovalnosti. »Veliko mojih prijateljev uživa v nogometu,« je rekla. »Vendar mislim, da bi morala imeti vsaka ekipa svojo žogo. Menim, da je tenis nekaj, kar daje izgubljanju časa nov pomen. Eden izmed razlogov, da me pisanje tako privlači, je, da pri njem ni potrebno tekmovali z nikomer, razen s seboj.«

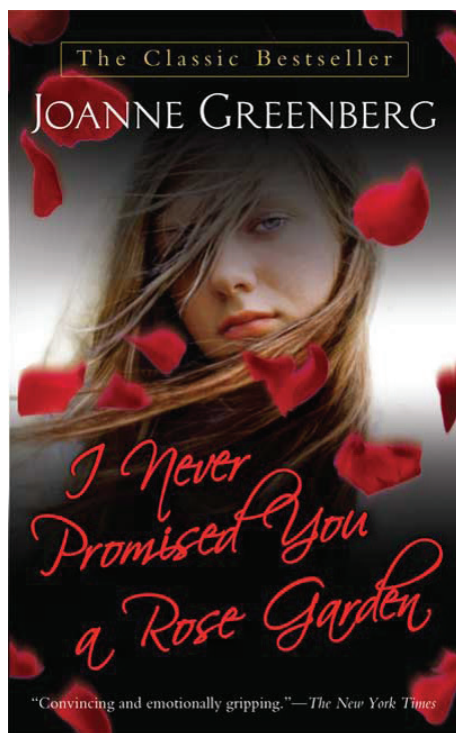
Joanne je uporabljala »Lewis Carollovo metodo« pisanja, pri kateri začneš pisati na začetku, nadaljuješ do konca in nato zaključiš. Dejala je, da ustvarjalnost v njej teče dokaj stalno, a je poudarila vlogo, ki jo igra samodisciplina. Ni prisegala na teorijo »božje muze«. »Da bi lahko pisali, morate začeti,« je rekla. »Potem morate nadaljevati, in ko pridete do konca, morate prebrati in videti, kaj je nastalo. Eno uro dnevno, trideset let.«

V pogovoru je bilo presenetljivo, kako spretno se je Joanne predstavila. Kazala je zavzetost in šarm in bilo je očitno, da je imela jaz ali več jazov, ki jih je lahko predstavila. To je bilo veliko več, kot je dosegla večina pacientov v skupini, ki so jo vključili v raziskavo.

V času celotnega pogovora je Joanne kazala prožnost, smisel za humor in zadovoljstvo v življenju, ki je nosilo znamenje zdravja. Mešanica igrivosti in spoštovanja, s katero je Joanne sprejemala izkušnje, je izražala sposobnost veselja in skrbi.

»Ali hodite na počitnice? Se zabavate?« jo je vprašal dr. McGlashan.

»Stvari ne delim na delo in zabavo,« je odgovorila Joanne. »Hodim smučat. Pogovarjam se s prijatelji. To je zabava. Po drugi strani pa smučanje ni zabava. Je oblika molitve. To počne Bog ob nedeljah popoldne. Vem, ker sem ga videla na strminah.«

Slika: Naslovnica romana, uspešnic, *I Never Promised You a Rose Garden*, s katerim je Joanne Greenberg zaslovela

Prevedla Jasna Solarovič
Strokovna recenzija: Miran Možina